

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 30, Sayı: 2, Sayfa: 143-152, TEMMUZ – 2020
Makale Gönderme Tarihi: 13.06.2020 Kabul Tarihi: 07.06.2020

ÜSLÛBA ETKİSİ AÇISINDAN KELİME TÜRLERİ -CEMAL SÜREYA ÖRNEĞİ-*

Word Types in Terms of The Effect of Style -Example to The Cemal Süreya-

Sunay DENİZ**

ÖZ

Bir şair veya yazara özgü anlatım tarzı olan üslûbun belirlenmesinde, yazarın kullandığı sözcüklerin cümledeki görevleri yani metindeki sözcük türlerinin de önemli bir yeri vardır. İsim, fiil, sıfat, zamir, zarf, ünlem gibi sözcük türleri metne, biçim ve anlam bakımından göz ardı edilemeyecek özellikler kazandırır. Bu bakımdan sözcük türlerinin kullanım sıklıklarını ve oranlarını belirlemek üslûp hakkında önemli ipuçları verir. Çalışmada, İkinci Yeni hareketinin önde gelen şair ve kuramcılarında sayılan Cemal Süreya'nın "Sevda Sözleri" adlı şiir kitabında yer alan sözcük türleri tespit edilmiş ve sözcük türlerinin kullanım sıklığına dayalı olarak yazarın üslûp özellikleri hakkında birtakım değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cemal Süreya, üslûp, sözcük türleri.

ABSTRACT

In determining the style of expression which is specific to a poet or writer, the tasks of the words used in the sentence are important. In the style, the word types in the text also have an important place. Noun, verb, adjective, pronoun, adverb, exclamation types such as words, text, form and meaning can not be ignored in terms of features. In this respect, determining frequency and usage of word types gives important clues about style. In this study, some evaluations were made about the stylistic features of the author based on the frequency of usage of word types in Cemal Süreya's poem book "Sevda Sözleri" which is considered as one of the leading poets and theoreticians of the Second New Movement.

Keywords: Cemal Süreya, wording, word types.

Giriş

Üslûp, bir sanatçının kendine özgü anlatış tarzı ve dili kullanma biçimidir. Dili her sanatçı, her konuşan farklı kullanır. Bu farklılığı bir sapma olarak nitelendiren Şerif Aktaş üslûp incelemelerini "Bir sapmanın sınırlarını, sebeplerini ve şartlarını belirli prensipler etrafında izâha gayret sarfetmek." (Aktaş 1986: 319) olarak görür. Yazarın kurduğu cümleler, cümlelerinin uzunluk veya kısalığı; cümlelerinde yer alan cümle öğeleri ve kelime grupları, söz varlığı, kullandığı sözcüklerin yapısı ve kökeni; kafiye, vezin, aliterasyon gibi ahenk unsurları; ifadelerinde yer alan söz sanatları, benzetmeler, semboller, tasvirler, yinelemeler, dil ve anlam sapmaları, farklı bağdaştırmalar, vs. onun üslûbunu belirleyen özelliklerdir. Üslûp araştırmalarında sanatçının ifadelerinde yer alan bu özelliklerin hepsi, yani kullandığı cümleler, cümle öğeleri, kelime grupları, kullandığı sözcüklerin yapısı, ahenk unsurları, edebî sanatlar, dil ve anlam sapmaları göz önüne alınır.

* Bu çalışma, Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası adlı yüksek lisans tezinden üretilmiş olup daha önce hiçbir yerde yayımlanmamıştır.

** Dr., Fırat Üniversitesi TÖMER

e-posta : sddeniz1@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8169-4806>

Bütün bunların yanı sıra bir sanatçının üslûbunu doğru ve eksiksiz belirleyebilmek için metinde bulunan sözcüklerin türleri de araştırılması gereken bir özelliktir. Bir metindeki sözcük türleri ve bunların kullanım oranları, sanatçının dili kullanma biçimi; duygu, düşünce ve hayal dünyası hakkında önemli ipuçları verir. Fiil, sıfat, zamir vs. gibi sözcük türlerinin az veya çok kullanılması, metne ve üslûba farklı nitelikler kazandırmaktadır. “Üslûp incelemesinde, daha ziyade göstergenin söylem içinde kazandığı değerler üzerinde durmak gerekir.” (Aktaş 1986: 18). Çünkü sözcükler metin içinde anlam kazanır. “İbâre, metin içinde yüklendiği görev veya görevlere göre değer ve anlam kazanır.” “İbârenin iletişim esnasında yüklendiği görevler, kazandığı değerler vardır. Çünkü şahıs ve işaret zamirleri, yer ve zaman belirten kelime veya kelime gruplarıyla ibâre, bir yere ve zaman dilimi içine yerleşir.” (Aktaş 1986: 44-45). Sözcüğün anlamı, birlikte kullanıldığı metindeki diğer sözcüklere bağlı olduğu kadar, sözcüğün cümledeki görevine, türüne de bağlıdır. Mesela ünlemler “Okuyucu veya dinleyicinin de anlatıcı ile aynı duyguları yaşamasını, heyecanlanmasını ve anlatılanları büyük bir merakla dinlemesini sağlamakta, böylece üslûbu daha canlı, etkileyici ve sürükleyici hâle getirmektedir.” (Üstüner 2019: 26). Zamirler isimlerin yerini tutan kelimelerdir, dolayısıyla metne bir anlam genişliği ve derinliği katmakta ve okuyucu / dinleyiciyi metnin içine çekebilmektedir.

Bu çalışma, yüksek lisans çalışmamda sayımını yaptığım şiirlerindeki sözcük türlerinden hareketle (Deniz 2014), Cemal Süreya'nın üslûbunun bir cephesini belirlemek, sözcük türlerinin bir metindeki işlevlerini ve üslûp araştırmalarında sanatçının kullandığı sözcük türlerini araştırmanın önemli bir kriter olduğunu vurgulamak amacıyla yapılmıştır.

“İkinci Yeni hareketinin önde gelen şair ve kuramcılarında sayılan Cemal Süreya (1931 – 1990) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat Bölümünü bitirdikten sonra, aldığı eğitime bağlı olarak uzun süre Maliye Bakanlığında müfettiş yardımcılığı ve müfettişlik yapmıştır. Bu görevi dışında, çeşitli dergi ve gazetelerde yazarlık yapan Cemal Süreya (Süreya 1995: 1), asıl ününü şairliğinden kazanmıştır. Görevlendirilmesi sebebiyle Türkiye'nin her yerini gezme fırsatı bulan Cemal Süreya, karşılaştığı her durumu şiirine bir ölçüde yansıtmasını bilmiştir. Yaşadığı, etkilendiği, duyduğu, gördüğü her şeyi şiirlerinde başarıyla işlese de, Cemal Süreya'yı en iyi anlatan şiirleri cinsellik içerikli şiirleri olmuştur. Şiirleri çeşitli dergi ve kitaplarda yayımlanan Cemal Süreya'nın bütün şiirleri son dönemlerde “Sevda Sözleri” adıyla Yapı Kredi Yayınları arasında yayımlanmıştır.

Araştırmamızda “Sevda Sözleri” adlı şiir kitabında yer alan şiirlerindeki söz varlığı, türleri açısından incelenmiş; kelime türlerinin sağladığı ipuçlarından hareketle üslûbuna dair tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın daha doğru sonuçlar vermesi, başka edebî şahsiyetlerin kullandığı sözcük türlerinin oranıyla karşılaştırılmasına veya bir dilin sözvarlığının kelime türü açısından ortalama oranlarının bilinmesine bağlıdır. Bunun için Funda Afşar'ın Ahmet Haşim'in şiirlerinde kullandığı sözcük türleriyle ilgili tespitleri (Afşar 2004) ve Mustafa Karabulut'un Necip Fazıl Kısakürek'in şiirlerinde tespit ettiği kelime türlerinin oranlarıyla (Karabulut 2019) yer yer karşılaştırmalar yaptık.

Cemal Süreya'nın şiirlerinde yer alan sözcük türlerinin kullanım sıklıkları ve bunların metindeki işlevleri ile ilgili şu değerlendirmeler yapılabilir:

Cemal Süreya'da cümleler genellikle kısadır. Şair karmaşık yapıları ve birleşik cümleleri pek kullanmaz. Üslûbunun bu özelliğine bağlı olarak, şiirlerinde çekimli fiillerin, yüklemelerin sayısı artarken; fiilimsilerin, sıfat ve zarfların sayısı azalmaktadır. Sıfat olarak kullanılacak vasıf isimlerine cümlede yüklem göreviyle yer verilmektedir. Sıfat-fiil ve zarf fiillerle kurulan kelime gruplarında bile bu fiilimsilere bağlı unsurların sayısı genellikle biri aşmamaktadır.

İsimler

“Sevda Sözleri” adlı şiir kitabında yer alan 20.604 kelimenin, yaklaşık 8.570'i isimlerden oluşmaktadır. Sade, yalın ve kısa cümleler kullanması isim türündeki sözcüklerin sayısını

artırmaktadır. Cümle öğelerinin fazla olmaması, her yükleme bağlı bir veya iki unsurun bulunması ve bu unsurları nitelendiren sıfatlara, çekimli bir fiilden oluşan yüklemi belirleyen zarflara fazla yer vermemesi, isim olan sözcüklerin oranını arttırmaktadır. Kullanım sıklığı açısından isim türündeki sözcüklerin oranı, tüm sözcükler içinde % 41,6 civarındadır. İsimlerin kendi içindeki sayı ve oranları da şöyledir:

Tablo 1: İsimler

	Kelime Frekans	Yüzdesi
Somut isim	7.170	%83,6
Soyut isim	200	%2,3
Özel isim	656	%7,6
Vasıf ismi	544	%6,3

Cemal Süreya'nın materyalist düşünceleri, onun şiirlerinde daha çok somutu ön plana çıkarması yönüyle yansımıştır. Önemli ölçüde dokunduğu, gördüğü, hissettiği şeyleri anlattığından, kullandığı kelimelerin büyük çoğunluğunun somut isimler olması şaşırtıcı değildir. Bu isimlerden 544 tanesi ise vasıf ismi denilen, varlıkların çeşitli özelliklerinin ismi olan ve daha çok cümlede sıfat olarak kullanılabilen sözcüklerden oluşmaktadır.

Tabloda görüldüğü gibi kullandığı isimlerin büyük kısmı somut varlık ve nesne isimleridir. Söz varlığı göz önüne alınırsa, yani bir dildeki somut varlık isimlerinin fazlalığı düşünülürse bu tabiidir. Ancak oran olarak soyut isimlerin bu kadar az olması, şairin üslubu ile ilgili bir özellik olarak karşımıza çıkar. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, şair; şiirlerinde, insanın tasavvur ettiği, varlığını kabul ettiği soyut kavramları değil, daha çok beş duyu ile algılayabildiği somut nesnelere şiirlerinde yer verir. Ancak bu varlıkların isimleri de daha çok kendine has bir anlamla şiirinde yer alır. Bu isimler zaman zaman dili konuşan herkesin bildiği anlamda değildir. Şair, onları, anlamını kendisinin bildiği bir sembol, bir şifre gibi kullanır. Kullandığı nesne isimleri kendisi ile sevdiği arasında bir sembol, bir şeyi çağrıştıran özel bir nesne ve bir şifre gibi gizemli bir anlam taşırlar. Çok kullandığı somut isimler; “el, kol, göz, masa, duvar, gemi, şişe, kadın, adam, pencere, yıldız... vs.”; soyut isimler ise “yalnızlık, utanç, yalan, hürlük, barış, sevgi, umutsuzluk, cesaret vs.” sözcükleridir. Vasıf isimlerini; “sonrası iyilik güzellik” şeklinde cümlede yüklem göreviyle kullanmasına sıkça rastlanır.

Cemal Süreya'nın üslûbunun en belirgin özelliklerinden biri, kullandığı özel isimlerin çokluğudur. Hemen her şiirinde bir veya birkaç özel isim yer almaktadır. Özel isimler içinde en fazla kullandığı şahıs isimleri, özellikle kadın isimleridir. Kadın isimlerinin pek çoğu onun şiirinde yer bulur. Şiirlerinde yer alan bu isimler, çoğunlukla onun hayatında bir şekilde yer almış kişiler gibidir. Şiirlerinde böyle bir hava yaratır. Kendisi için özel gibi görülen bu isimlerin dışında, görevi veya sürgün hayatı sebebiyle çeşitli hatıralarına mekân olan şehir isimlerine de çok yer verir. Bazen bu isimler, şiirde bir ahenk unsuru gibi kullanılır. Onun şiirinde, Türkiye'nin pek çok şehrinin isimleri ile karşılaşabiliriz. Bunların dışında yabancı özel isimlere ve çeşitli ülkelerin isimlerine de yer verilmiştir. Bu isimler bazen ahenk yaratmak için kullanılsa da çoğunlukla şair için özel bir hatıra taşıdıkları veya onun için farklı çağrışımları dolayısıyla kullanıldıkları tahmin edilebilir. Onun şiirlerinde; “Güzin, İstanbul, Ali, Van Gogh, Afrika, Meryem, Akdeniz, Süleyman, Leyla vs. gibi çeşitli özel isimler şiirlerinde yer alır.

Sıfatlar

Cemal Süreya'nın şiirlerinde yer alan sözcüklerin 2.884'ü sıfatlardan oluşmaktadır. Sıfatların toplam sözcükler içindeki oranı %14 civarındadır. Bu oran diğer şairlerimizden Ahmet Haşim'de %26'dır (Avşar 2004: 86). Bu farklılık, bir anlamda, Ahmet Haşim'in şiirinde tasvirlerin önemli bir yer tutmasına bağlanabilir. Ancak genel sözvarlığımız göz önüne alınırsa, Cemal Süreya'da bu oranın düşük olduğu söylenebilir. Bu düşük oran Cemal Süreya'nın üslubuna bağlıdır. Cümlelerin kısalığı, tamlamaların az olması, cümle unsurlarının genellikle tek kelimeden oluşması az sayıda sıfat kullanmasına yol açmıştır. Sıfat olarak kullanılacak kelimeleri, daha çok yargıyı ortaya koyan vasıf ismi şeklinde kullanmıştır.

“*Ellerin beyaz tekrar beyaz tekrar beyaz*” (Gül, s. 12)

“*Bir yarısı kırmızı bir yarısı yine kırmızı*” (Elma, s. 25)

Sıfatların düşük oranda kullanılmış olmasına bağlı olarak, Cemal Süreya'nın şiirlerinde tasvirlerin az olduğunu, varlıklardan bahsedilirken niteliklerinin yeterince verilmediğini söyleyebiliriz.

Sıklık bakımından eserde yer alan 2.884 sıfatın 808'i niteleme sıfatı, 2.076'sı belirtme sıfatıdır. Yani kullandığı sıfatların %72'si belirtme sıfatıdır. Bu belirtme sıfatları içinde 214'ü işaret sıfatı olarak karşımıza çıkar. Kullandığı sıfatlar itibariyle en belirgin özelliği, belirsizlik sıfatlarının çokluğudur. “Belirsizlik sıfatları nesnelere belirsiz olarak bildiren sıfatlardır: *Bir, bütün, başka, bazı, her, kimi, çoğu*” (Ergin 1985: 254–257) gibi belirsizlik sıfatlarından en çok “bir” sıfatını kullanır. Onun şiirinde kullandığı işaret sıfatları da okuyucunun rahatlıkla anlayabileceği veya bildiği bir varlığı işaret etmez. İşaret sıfatları da bu yönüyle, âdeta belirsizlik sıfatları gibi kendisinin ve şiirinde yer alan özel ismin bildiği bir durum veya varlığa işaret eder. Belirsizlik sıfatlarından “bir” sıfatını çok kullanması ve işaret sıfatlarının onun şiirinde özel anlam taşımaması, şiirine bir derinlik ve kapalılık katmaktadır. Bu yönüyle şiirleri, kendisiyle başka biri arasında söylenmiş, okuyucu için kapalı mesajlara dönüşmektedir.

“*Kırmızı bir kuştur soluğum*” (San, s. 11)

“*Nasıl utanacak bu boş şehirde*” (Şiir, s. 14)

“*Bir kenarına istesek her akşam rastlayabiliriz*” (Üçgenler, s. 22)

“*Başladı Afrikası uzun bir gece*” (Hamza Süiti, s. 28)

“*Son derece ince bir kadın yüzünden sallantılı*” (Süveys, s. 30)

“*Bu sefer biraz aşağıdan öptü / Uzandı bu bacağı bir güzel öptü*” (Hür Hamamlar Denizi, s.32)

“*Ablasını o saat meryemsiyorum*” (Bun, s. 37)

“*Şu karangu şu acayip şu Asyalı aşkın*” (Ülke, s.48)

“*O başakta o Konya'da seni ararım*” (Ülke, s. 49)

Zamirler

Cemal Süreya'nın şiirlerinde kullandığı sözcüklerin kullanım sıklıkları bakımından yaklaşık %5,6'sı zamir türünden sözcüklerdir. Toplam 1.153 defa kullanılan bu zamirlerin kendi içindeki kullanım oranları şöyledir:

Tablo 2: Zamirler

	Kelime Frekans	Zamirler İçindeki Oranları
Kişi zamirleri	680	%59
İşaret zamirleri	254	%22
Belgisiz zamirler	115	%10
Dönüşlülük zamirleri	80	%7
Soru zamirleri	24	%2

Bir karşılaştırma yapacak olursak, Ahmet Haşim'in şiirlerinde kullanım sıklığına göre zamirlerin oranı %3 iken (Avşar 2004: 90), bu oran Cemal Süreya'da % 5,6 civarındadır. Kullanılan zamirler içinde büyük oranda karşımıza çıkanlar, kişi zamirleridir. Ayrıca dönüşlülük zamirleri de kişi zamirleri ile görev bakımından birbirine yakın zamirlerdir. "Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip bulunan, onların mana bakımından daha kuvvetlileri olan şahıs zamirleridir." (Ergin 1985: 272). Bu özelliklerinden dolayı, dönüşlülük zamirlerini de dahil edersek, Cemal Süreya'nın kullandığı zamirlerin %66 oranında şahıs zamirlerinden oluştuğu anlaşılır. Bu şahıs zamirleri büyük oranda "ben" ve "sen" zamirleridir. Bilhassa "ben" zamirini çok kullanmıştır. "Ben" zamirinin dışında "sen", yani 2. tekil şahıs zamiri yer alır. Bu iki zamir ve bunları ifade eden dönüşlülük zamirleri olan "kendim" ve "kendin" zamirlerinin dışında, daha çok okuyucu tarafından kimi kastettiği anlaşılmayan 3. tekil şahıs zamirine çok seyrek rastlanır. Cemal Süreya'nın şiirinde "biz" ve "siz" şahıs zamirleri yok denecek kadar azdır.

Bilhassa "ben" şahıs zamirinin sık kullanılması, şiirini tamamen kişiselleştirmektedir. Cemal Süreya'nın "ben" şahıs zamirini sıkça kullanması, şiirlerinde daha çok yaşadıklarını, kişisel duygularını ve hatıralarını işlediğini gösterir. Başka bir ifadeyle şiirlerinde yaşadığı şeyleri, kişisel duygu ve heyecanlarını ele alan şair, buna bağlı olarak 1. tekil şahıs zamirini daha fazla kullanmıştır:

"Ben bazen istasyonu bulamayan bir adamım" (Gül, s.12)

"Ben masanın üstüne kodum kuralları" (Önceleyin, s. 13)

"Bak bende yalan yok vallahi billahi" (Güzelleme, s. 16)

"Ben ömrümde aşk nedir bilmedim" (Dalga, s. 18)

"Ben nerde bir çift göz gördümse" (Kanto, s.19)

Onun şiirinde 2. tekil şahıs zamiri de okuyucuya hitap etmeyen, sadece kendisinin bildiği hatıralarına veya yaşadıklarına ortak olan kişidir. Onun bu anlatım tarzı şiirlerindeki kapalı, gizemli ifadelere uygun düşmektedir.

"Şimdi sen tam çağındasın yanına varılacak" (Cıgarayı Attım Denize, s.21)

"Seninki gül oluyor aralarında" (Türkü, s.24)

"Şimdi sen çırılçıplak elma yiyorsun" (Elma, s.25)

"Bir de var sen koynumda yatıyorsun" (Şu Da Var, s. 29)

"Bir senin gözlerin var zaten daha yok" (Aslan Heykelleri, s. 31)

Diğer zamir türlerine örnekler:

“Kadın kısmı n’apar Güzin onu yapacak” (Hür Hamamlar Denizi, s. 32)

“Sana vergi her şeyi kolayca çıkarıp atmak” (TK, s.36)

“Kimler gördü o hayvanı onlardan biri o da” (Tristram, s.58)

“Tek şövalye bırakıp kendinden üstün” (Tristram, s. 58)

“Aşar gider kendi sınırlarını” (İşte Tam Bu Saatlerde, s. 68)

“Kendi kendim sürgün ettim” (Kalın Abdal, s. 122)

“Yahu dedik var mı bunun ötesi”

“Bizim sigaralarımız birbirini tutmuyor” (Korkarak Vinç, s. 312)

“Hepsi hepsi geminin altında” (Şiir, s. 14)

Zarflar

Cemal Süreya’nın duygularını ifade ederken kullandığı kısa ve yalın cümlelerde, yüklemi oluşturan çekimli fiilleri sınırlayan ve çeşitli yönlerden belirleyen zarfların sayısı azalmaktadır. Genel olarak iki temel ögesi bulunan bu cümlelerde, zarflara pek yer verilmemektedir. Bu üslûp tarzına bağlı olarak, onun şiirlerinde kullanım sıklığı açısından zarfların oranı azalmaktadır. Şiirlerinde yer alan zarf görevli sözcüklerin sayısı 721 tanedir. Bu sayının sözcükler içindeki oranı %3,5 civarındadır. Bu sayıya aynı görevle kullanılan 346 zarf-fiili de eklersek tüm sözcükler içinde zarfların %5 oranında olduğu görülür. Bu oranı göz önüne alarak, Cemal Süreya’nın şiirlerinde zarfların az kullanıldığını söyleyebiliriz. Çünkü cümle içinde diğer öğelere göre zarf tümleçleri daha fazla olabilir.

Bir cümlede durum, miktar, zaman, sebep, vasıta vs. gibi birden fazla zarf tümleci bulunabilir. Dolayısıyla zarf görevli sözcükler oran bakımından daha fazla olabilir. Dilimizin bu özelliği göz önüne alınınca, Cemal Süreya’nın şiirlerinde zarfların az olduğu anlaşılır. Bunun temel sebebi de onun düşüncelerini kısa, yalın cümlelerle ifade etmesidir. Zarf-fiiller de dahil edilirse kullandığı zarfların şiirinde 1.067 defa geçtiği görülür. Kullandığı zarfların kendi içinde sıklık oranları şöyledir:

Tablo 3: Zarflar

	KelimeFrekans	Zarflar İçindeki Oranları
Zarf-fiil	346	% 32,5
Azlık-Çokluk zarfı	247	% 23
Durum zarfı	172	% 16
Soru zarfı	141	% 13
Zaman zarfı	133	% 12
Yen-yön zarfı	28	% 2,5

Zarf – fiillerle oluşturulan zarflar:

“Azaldığını *duyup duyup* karanlıkta” (Gül, s.12)

“*Dokundukça, dokundukça* aslanlara” (Aslan Heykelleri, s.31)

“Yeni sözler buldum bir nice seni **görmeyeli**” (Aslan Heykelleri, s. 31)

“Dicle kıyılarına tiren **varınca**” (Nehirler Boyunca Kadınlar Gördüm, s. 33)

“N’olur ağzından **başlayarak** soyunmaya” (Ülke, s. 49)

“Dengesini uzun bıyıklarına borçlu **yürürken**” (Süveys, s. 30)

Zarf görevi yapan sözcükler içinde zarf-fiillerin daha sık kullanılması biraz da zarf-fiillerin zaman, durum, miktar ifade edebilmeleri ve cümlede bağlayıcı olarak kullanılmalarından kaynaklanmaktadır.

Azlık - çokluk zarfları:

“Çarşı lafını ilk ve en **çok** karşılayan hayvan” (Sürek Avı, s. 41)

“Ben **hep** zindanlarda yattım” (Kalın Abdal, s. 122)

“Öğrenci kızlar ardında sürttüm **biraz** orda burda” (Yeraltı, s.125)

Zaman zarfları:

“**Geceyse** ay hemen tazeler minareleri” (Ülke, s. 49)

“Kalbim, Kalbim! Söyle **şimdi** ne yapacağım ben bu kalbi” (Bugün Ne, s.310)

“Ben **bazan** istasyonu bulamayan bir adamım” (Gül, s. 12)

Yer - yön zarfları:

“Dönmesin **geri** dönmesin **geri**” (Türkü, s. 128)

“**İçeri** girmen” (Sevgilim Ben Şimdi, s. 307)

“**Dışarı** çıktığım zaman” (Sesin Senin, s. 316)

Durum zarfları:

“**Böyle** yetişmişim ben, içim götürmez kenarından azıcık” (Bugün Ne, s. 310)

“**Kolkola** yürüyoruz tek tük öpüşüyoruz” (Roman Okudum Seni Düşündüm, s.31)

“Adam yıldızlara **basa basa** yürüdü” (Adam, s. 15)

Soru zarfları:

“Sizin hiç babanız öldü mü?” (Sizin Hiç Babanız Öldü Mü, s. 26)

“Ne diyordum, işte çamaşırlarımız” (Korkarak Vinç, s. 313)

“Sen ne iydin güzeldiysen de çirkindiysen de

Kocan ne iydi sonra Niğde ilinden gökyüzleri” (Gazel, s. 42)

Fiiller

Cemal Süreya'nın şiirlerinde cümleler genellikle kısadır. Cümlelerin kısa olması yüklem olarak kullanılan kelime türlerinin sayısının artmasına yol açar. Bu kısa cümlelerde yargı ya ek fiille yüklem olmuş isimlerle veya çekimli fiillerle ortaya konur. Anlatımın kısa cümlelerden oluşması dolayısıyla fiillerin oranı artar. Necip Fazıl Kısakürek'te fiillerin oranı 15.22 iken (Karabulut 2019: 148) Cemal Süreya'da fiillerin toplam sözcük içindeki oranı yüzde 25'i aşmaktadır. Cemal Süreya'da da genel olarak bakıldığında fiillerin çok kullanıldığı görülür:

*Merdivenlerin oraya **koşuyorum***

Beklemek gövde kazanması zamanın

*Çok erken **gelmişim** seni **bulamıyorum***

*Bir şeyin provası **yapılıyor** sanki*

*Kuşlar toplanmışlar **göçüyorlar***

*Keşke yalnız bunun için **sevseydim** seni” (İki Şey, s.241)*

*Put'unu **cezalandırıyor** kır delisi;*

*Oğlan iki ev ötede, Londra'dan **gelmiş***

***Yazsınlar** felaketlerin hep çift geldiğini,*

*Garson acıması **tutmuş** içki evini.*

Ortaoyunumuzun dekoru bir kağıt mendil

*Keşke yalnız bunun için **sevseydim** seni” (İçtim O, s.250)*

Cemal Süreya'da yüklemi oluşturan çekimli fiillerin çokluğu şiirine hareketli bir anlatım tarzı kazandırmıştır. Bazen fiil tekrarlarıyla bu hareket hâli daha da arttırılır:

*“Her şeyi yüzüstü **birakabilirim***

***Bırakabilir** miyim dersin*

***Bırakabilirsin**” (Sımsıcak, Çok Yakın, Kirli, s. 86)*

*“**İçtim** o bin yıllanmış testiden, **içtim, içtim,***

Örtüler arasında yeryüzü beğenisıyla

*Ayıışığını **paylaşırdı** bacakları*

***Öptüm** ayak parmaklarını, **öptüm, öptüm.**” (İçtim O, s.250)*

Burada çekimli fiillerin tekrarı, ifadenin daha canlı ve ahenkli olmasını sağlar. Aynı özellik şiirinin pek çok yerinde görülür. Genel olarak Cemal Süreya'da, çekimli fiillerin çok kullanıldığını, kısa cümlelere bağlı olarak artan fiillerin ifadesine bir canlılık ve hareketlilik kattığını söyleyebiliriz.

Ünlemler

Cemal Süreya'nın şiirlerinde ünlemler çok fazla değildir. Tek başına bir yargı bildirebilen ünlemler, Cemal Süreya'nın şiirine hem bir karşılıklı konuşma özelliği hem de duyguların daha yoğun şekilde ifade edildiği bir üslup özelliği katmaktadır:

*“Hep kazanırsın **ey** çözümsüzlük! **Ey** otobüssever, **ey** Troya yolcusu!” (Mutsuzluk Gülümseyerek, s. 256)*

*“Ankara Ankara / **Ey** iyi kalpli üvey ana!” (Oteller Hanlar Hamamlar İçin Sürekli Şiir, s. 165)*

Bir ahenk unsuru olarak da faydalanılan bu ünlemler, okuyucu üzerinde de etki yaratarak okuyucunun duyguların tesiri altında kalmasına ve anlatılanlardan daha fazla etkilenmesine yol açmaktadır. Şair, bu hitap ünlemleriyle okuyucuyu karşısına alarak aynı şeyleri ona da hissettirmeye çalışmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak yaptığımız sayıma göre Cemal Süreya'nın "Sevda Sözleri" adlı şiir kitabında yer alan 20.604 kelimenin yaklaşık 8.570'i isimlerden (%41,6), 2.884'ü sıfatlardan (%14), 1.153 tanesi zamirlerden (%5,6), 721 zarf (%3,5) ve geriye kalan 7.246'sı fiil, ünlem ve bağlaçlardan oluşmaktadır.

Cemal Süreya'nın kullandığı sade, yalın ve kısa cümleler, isim ve fiil türündeki sözcüklerin sayısını arttırmaktadır. Cümle öğelerinin fazla olmaması, her yükleme bağlı bir veya iki unsurun bulunması ve bu unsurları nitelendiren sıfatlara, çekimli bir fiilden oluşan yüklemi belirleyen zarflara fazla yer vermemesi, sıfat ve zarf türündeki kelimelerin sayısını azaltmaktadır.

Şair, şiirlerinde insanın tasavvur ettiği, varlığını kabul ettiği soyut kavramları değil, daha çok beş duyu ile algılayabildiği somut nesnelere yer verir. Şiirlerinde yer verdiği bu somut isimleri de çoğunlukla kendine has bir anlamla, bir sembol, bir şifre gibi kullanır. Materyalist fikirleri onun şiirlerinde daha çok somutu ön plana çıkarması yönüyle yansımıştır. Önemli ölçüde dokunduğu, gördüğü, hissettiği şeyleri anlattığından, kullandığı kelimelerin büyük çoğunluğu somut isimlerden oluşur.

Özel isimler içinde en fazla kullandığı isimler, kadın isimleridir. Şiirlerinde yer alan bu isimler, onun hayatında bir şekilde yer almış kişiler gibidir. Ayrıca görevleri ve sürgün hayatı sebebiyle çeşitli hatıralarına mekân olan şehir isimlerine de şiirlerinde çok yer verir. Bazen ahenk yaratmak için kullanılan bu isimler, şair için özel bir hatıra taşıyan veya onun için farklı çağrışımları dolayısıyla kullanılan isimlerdir.

Cemal Süreya'nın şiirlerinde sıfatların az olması, tasvirlerin fazla olmamasına bağlanabilir. Cümlelerin kısa olması, tamlamaların az olması, cümle unsurlarının genellikle tek kelimedenden oluşması az sayıda sıfat kullanmasına yol açmıştır. Sıfat olarak kullanılacak vasıf ismi türündeki kelimeler, daha çok ek yargıyı ortaya koyan ek fiil almış yüklem şeklinde kullanılmıştır.

Onun kullandığı zamirler %66 oranında şahıs zamirlerinden oluşur. Bu şahıs zamirleri büyük oranda "ben" ve "sen" zamirleridir. Bilhassa "ben" zamirini çok kullanmıştır. Bu iki şahıs zamiri ve şahıs zamirleriyle aynı işlevde kullanılan dönüşlülük zamirlerinden "kendim" ve "kendin" zamirleri sıkça kullanılır. Bilhassa "ben" şahıs zamirinin sık kullanılması, şiirini tamamen kişiselleştirmektedir. Cemal Süreya'nın "ben" şahıs zamirini sıkça kullanması, şiirlerinde daha çok yaşadıklarını, kişisel duygularını ve hatıralarını işlediğini gösterir. Başka bir ifadeyle şiirlerinde yaşadığı şeyleri, kişisel duygu ve heyecanlarını ele alan şair, buna bağlı olarak 1. tekil şahıs zamirini daha fazla kullanmıştır: Okuyucu tarafından kimi kastettiği anlaşılmayan 3. tekil şahıs zamirine çok seyrek rastlanır. Cemal Süreya'nın şiirinde "biz" ve "siz" şahıs zamirleri yok denecek kadar azdır.

Cemal Süreya'nın cümleleri kısadır. Genel olarak iki temel ögesi bulunan bu cümlelerde, zarflara pek yer verilmemektedir. Bu üslup tarzına bağlı olarak onun şiirlerinde kullanım sıklığı açısından zarfların oranı azalmaktadır.

Cümlelerin kısa olması yüklem olarak kullanılan fiillerin sayısının artmasına yol açar. Bu kısa cümlelerde yargı ya ek fiille yüklem olmuş isimlerle veya çekimli fiillerle ortaya konur. Genel olarak, Cemal Süreya'da çekimli fiillerin çok kullanıldığını, kısa cümlelere bağlı olarak artan fiillerin, ifadesine bir canlılık ve hareketlilik kattığını söyleyebiliriz.

Cemal Süreya'nın şiirlerinde ünlemler çok fazla değildir. Oran olarak az olsa da kullandığı ünlemler, şiirine hem bir karşılıklı konuşma özelliği hem de duyguların daha yoğun şekilde ifade edildiği bir üslup özelliği katmaktadır.

KAYNAKÇA:

- Afşar, Funda. (2004). *Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Kelime Dünyası*. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aktaş, Şerif. (1986). *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyüz, Berna. (2002). *Cemal Süreya Şiiri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alper, Yusuf. (2005). "Psikodinamik Açından Cemal Süreya ve Şiiri". İstanbul: Ünlem Dergisi, s. 16 -22.
- Deniz, Sunay. (2014). *Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*. Elazığ: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ergin, Muharrem. (1985). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul.
- Eruz, Feride Gül. (2006). *Yahya Kemal Beyatlı'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Güler, Ahmet Faruk. (2004). *Cemal Süreya'nın Şiirlerinin Tematik ve Yapı Bakımından İncelenmesi*. Elazığ: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karabulut, Mustafa. (2019). *Üslupbilim (Stilistik) ve Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirleri Üzerinde Stilistik Bir İnceleme*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Özünlü, Ünsal. (1997). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Süreya, Cemal. (1995). *Sevda Sözleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Üstüner, Ahat. (2019). *Dede Korkut Hikayelerinde Ünlemler ve Ahı Sözcüğü*. Ankara: Prof. Dr. Zafer Önler Armağanı, s. 17 – 27.